
XIII AVATUD ÜHISKONNA FOORUM

XIII AVATUD ÜHISKONNA FOORUM

EUROOPA LIIT JA VENEMAA: MIDA TOOB TULEVIK?

Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation

TALLINN, 6. NOVEMBER 2008

Toimetanud
Mari-Liis Jakobson

Keeletoimetajad
Mart Orav ja Triin Kaalep

Fotod
Andres Teiss

Kujundanud
Flash AD

ISBN 978-9985-9926-1-6
© Avatud Eesti Fond, 2008
AS Lakrito

Sihtasutus AVATUD EESTI FOND
Estonia puistee 5a, 10143 Tallinn

SISUKORD

AVAKÕNED

Mall Hellam,
Avatud Eesti Fondi direktor

Toomas Hendrik Ilves,
Eesti Vabariigi president **8**

AVATUD ÜHISKONNA FOORUMI ARUTLUSRING

Esinejad:
Toomas Hendrik Ilves
Martti Ahtisaari
Kadri Liik
Aleksander Smolar
George Soros **14**

AVAKÕNED

Mall Hellam,
Avatud Eesti Fondi direktor

Härra president, Teie ekstsellentsid, daamid ja härrad!

Mul on suur au teid Avatud Eesti Fondi nimel tervitada siin, XIII Avatud Ühiskonna Foorumil. Oleme uhked, et sel aastal korraldame seda koostöös Euroopa Välissuhete Nõukoguga. Täna ja homme peab see nõukogu Tallinnas oma poolaastakohtumise, tuues juhtivaid riigitegelasi Eestisse, et arutada ja propageerida sidusamat Euroopa Liidu välispoliitikat. Meil on suur rõõm teid siin tervitada.

Kõigele lisaks teeb tänase ürituse eriliseks toetus, mida oleme saanud Eesti ettevõtjatelt ja visionääridelt, kes jagavad meie vaateid globaalsetes küsimustes ning mõistavad nende olulisust. Täname härra Indrek Neivelti, härra Rein Kilki, härra Toomas Lumanit ning härra Margus Reinsalu. Suur aitäh!

Lubage mul nüüd heita pilk ajalukku. Kui langes raudne eesriie ning eestlastelgi tekkis võimalus reisida Läände, selgus peagi, et paljudel eurooplastel polnud õrna aimugi, et selline riik nagu Eesti üldse eksisteerib. Üks eesti kirjanik meenutas hiljuti, kuidas ta jäi kord Pariisis vahele piletita sõitmisel. Et kirjutada talle trahvikviitungit, küsis konduktor tema aadressi. Kui ta siis ütles, et tema elukoht on Tallinn, kirjutas konduktor “Stalin”. Kirjanik lisas veel naljatledes: “rue de Lenine”,¹ ning konduktor kirjutas sellegi kulmukergitusega üles. Too kirjanik hoiab seda trahvikviitungit endiselt suveniirina alles.

¹ Pr k Lenini tänav

Seega, nagu näete, me peame alatasa seletama, kus Eesti asub. Ning tihti me ütleme seletuseks: see on maa Soome ja Venemaa kõrval. On täiesti ilmne, et kui juba oma eksistentsi kirjeldades tuleb viidata naabritele, mängivad nad sinu elus ka olulist rolli, on need, kellest räägitakse palju ja kes on peaaegu et perekonna eest. Ja just nagu inimesed ei saa valida perekonda, kuhu sünnitakse, ei saa ka riigid valida oma naabreid. Tuleb lihtsalt nendega kõrva hakkama saada.

Need kaks olulist naabrit – mida me võime nende kohta siis öelda? Kui maalida mustvalge pilt, siis võiks öelda, et ühele neist meeldib näidata oma võimu, teisele aga sõlmida rahu. Üpris vastandlik olukord. Eesti vastas sellele, sobitades need kaks 20 aasta eest kokku “laulvaks revolutsiooniks”.

Olles öelnud, et üks meie naabritest armastab sõlmida rahu, tahaksin edastada oma siiraimad õnnitlused ühele meie tänastest esinejatest, Nobeli preemia laureaadile ja Soome presidendile Martti Ahtisaarile. Teie tänane siinviibimine on meile suur au.

Ent elu ei ole päris mustvalge ning Eesti ei ole enam üksnes väikeriik hiiglasliku Venemaa kõrval. Olles nüüd juba üle nelja aasta Euroopa Liidu liikmesriigiks, on Eesti olnud tunnistajaks demokraatia levikule Euroopa Liidult tema naabritele ning me loodame, et see “doominoefekt” kandub kaugemalegi. Me loodame, et Venemaa mõistab, et väikesed riigid on niisama suveräänsed kui suuredk.

Meie endine president Lennart Meri on kord öelnud, et head poliitikud ja diplomaadid mõtlevad 35 aastat ette. Mul pole aimugi, kust ta selle numbri võttis, ent nii saavutamatu ja umbmäärane kui selline siht ka näib, on see olnud meie eesmärgiks nende rohkem kui kümne aasta jooksul Avatud Ühiskonna Foorumite korraldamisel: vaadata küsimusi märksa laiemalt, väljaspool argitoimetusi, ning arutleda tulevikuperspektiivide üle. Meie esinejate hulgas on olnud Robert Putnam Harvardi ülikoolist, kes rääkis sotsiaalse kapitali osast muutuvast maailmast, tarmukas kapitalismikriitik

Susan George, majandusekspert Jeremy Rifkin, Vene inimõiguste aktivist Sergei Kovaljov ning mitmed teised silmapaistvad isikud.

Tänane, XIII Avatud Ühiskonna Foorum süüvib Euroopa Liidu ja Venemaa suhetesse.

Me teame, et tänavune aasta läheb ajalooannaalidesse kirja rahutu ning murrangulisena. See tõstatab palju küsimusi ka Euroopa Liidu ja Venemaa suhete kohta. Oleme näinud, et vabaturu “nähtamatu käsi” võib teinekord värisema hakata. Kuidas on lood aga ELi demokraatia “nähtamatu käega”? Prantsuse kirjanik Paul Valéry on öelnud kuulsad sõnad: me loodame ebamäära, kardame aga konkreetset.

Olen kindel, et me kõik ootame põnevusega tänaste esinejate mõtteid sündmuste kohta, mille tunnistajaks alles äsja ise olnud oleme. Veetkem viljakas pärastlõuna – ühtlasi kutsun teid üles foorumil kaasa lööma – küsimusi küsima, kritiseerima ning vastu vaidlema.

Ent ärge laske end minust pikemalt segada. Tahaksin nüüd anda sõna Eesti Vabariigi presidendile Toomas Hendrik Ilvesele. Tänan tähelepanu eest.

Toomas Hendrik Ilves,
Eesti Vabariigi president

Head sõbrad,

ma olen siiralt vaimustatud, et selline üritus täna Tallinnas võimalikuks sai. Me peaksime olema tänulikud kõigile Avatud Ühiskonna Instituudi harudele selle eest, mida nad on teinud demokraatia edendamiseks selles maailma osas, mis ei olnud demokraatlik. Ma arvan, et me hindame praegu, 2008. aasta sügisel rohkemgi kui varem kõike seda, mida oleme saavutanud. Seda eeskätt võrdluses mittedemokraatlike riikidega, nähes, millistesse raskustesse nad nüüdseks on sattunud.

Minu meelest me peame selliste riikide edu nagu Eesti ja teised Balti riigid, Poola, Ungari, Tšehhi ja Slovakkia enesestmõistetavaks, just nagu oleks meie demokraatlikuks muutumine teleoloogiliselt ette määratud. Samas ületab nende riikide arv, kellel pole läinud nii hästi, nende hulga tunduvalt. Enne kui ma jätkan, peaksimegi tegema aplausi Avatud Eesti Fondile, samuti kõigile teistele avatud ühiskonna fondidele ning nende patroonile George Sorosile.

Üks asi, millega demokraatlikud ühiskonnad tõhusalt toime tulevad, on rahu säilitamine. Teame, et mittedemokraatlikud riigid kipuvad pigem pidama sõdu, seda ka siseküsimustes. Samas kui demokraatlikud ühiskonnad säilitavad rahu, suunates inimesi omavahel läbi rääkima, näiteks diplomaatiliste kanalite kaudu.

Ma arvan, et üks asi, mille üle me Eestis eriti uhked oleme, on see, et üks inimene naaberriigist, üks meie sõpradest on võitnud Nobeli rahupreemia. See on Martti Ahtisaari, kes sai auhinna läbirääkimiste korraldamise eest Azechis ja Namiibias ning hiljuti Kosovos, peatades verevalamised pikka-
de läbirääkimiste teel, mis on heaks näiteks sellest, milleks demokraatlik ühiskond on võimeline. Tahaksin siinkohal kasutada võimalust ka tänast publikut sel puhul õnnitleda.

Mitmete riikide kujunemine avatud ühiskonnaks on tihedalt seotud Euroopa Liidu ja Venemaa suhetega. Pildil Avatud Ühiskonna Instituudi esimees ja asutaja George Soros ning Avatud Eesti Fondi juhataja Mall Hellam.

AVATUD ÜHISKONNA FOORUMI ARUTLUSRING

ESINEJAD:

TOOMAS HENDRIK ILVES
MARTTI AHTISAARI
KADRI LIIK
ALEKSANDER SMOLAR
GEORGE SOROS

JUHATAJA:

AVATUD EESTI FONDI NÕUKOGU ESIMEES
ANDRES KASEKAMP

ANDRES KASEKAMP: *Oleme täna kogunenud uude hotelli Euroopa ning usun, et see on vägagi kohane paik arutlemaks Euroopa Liidu ja Venemaa suhete üle. Viimasel ajal on juhtunud paljugi, millest selles kontekstis kõnelda võiks: sõda Georgias, majanduskriis, äsja valitud USA presidendi võimalik kursimuutus. Rääkida on paljust, seega asugem ilma pikema sissejuhatuseeta nende teemade juurde.*

Palju on räägitud uuest külmast sõjast. Kuidas näevad seda inimesed Moskvas? Kas liialdusena, võimaliku variandina, hinnatud võimalusena või nähtusena, mida tuleks iga hinna eest vältida? Loomulikult on see miljoni dollari küsimus – see, kes vastust teab, oleks ilmselt rikas inimene.

KADRI LIIK: Et ma ei ole Kremli *persona grata*, ei tea ma, mida seal täpselt arvatakse. Ka eelistan ma ise viibida meeldivamas seltskonnas, näiteks selles siin. Venemaa ametlik seisukoht on aga, et uut külma sõda ei taheta, kuid kui teised seda soovivad, siis ollakse valmis.

On avaldatud arvamust, et uut külma sõda ei saa tekkida, sest selleks pole Moskvast vastavat alusideoloogiat. Ma arvan, et tegu on ekshiarvamusega. Praegu valitsev režiim Venemaal on paljuski erinev Nõukogude Liidu aegsest. Nüüd on tegu riigiga, kus valitsevad KGB-lased ja neile omased hoiakud. Nad kipuvad uskuma vandenõuteooriatesse, et maailma valitsevad teatud võimukeskused ja et väiksemad riigid ning rahvad on kui etturid nende kätes. See aga viib paratamatult konfliktideni.

Jah, praegu ei ole Venemaal ametlikku ideoloogiat, mis vastanduks Lääne omale. Aga mitteametlikult võib-olla siiski? Venemaa iseloomustab šovinistlik-natsionalistlik maailmapilt. Sellega ülejäänud Euroopas poolehoidjaid ei võida ning sestap on see vähem ohtlik kui kommunistlik Nõukogude Liit. Samas on Venemaa nüüd rikkam kui Nõukogude Liidu ajal. See on viinud küsimuseni: mis mõtet on võita enda poole rahvaid, kui võib ära osta poliitikuid?

Probleemi algpõhjuseks on see, et 1990. aastate alul ei kujunenud Vene Föderatsioonist sellist demokraatlikku riiki nagu enamikust Nõukogude Liidust eraldunud Ida- ja Kesk-Euroopa riikidest. Venemaa ei suutnud leida oma identiteeti. Mulle meeldib väga Euroopa diplomaadi Robert Cooperi ütlus, et Euroopa riikidel pole mitte ainult huvid, vaid on ka oma identiteet. Just see identiteet näitab, kuidas riigid oma huve ellu rakendavad. Venemaa pole osanud oma positsiooni 1990. aastate algul ümber hinnata ning teeb seda teiste riikide arvelt.

Venemaa ei tunnista siiaani, et Nõukogude Liidul ei olnud Euroopas liitlasi, vaid üksnes vangid. Seega arvatakse Kremli, et neil olid Euroopas liitlased, kelle löi neilt üle Ameerika, ja seega peab nad tagasi võitma,

ning kui vaja, siis sõjalise jõuga. Selline mõtteviis on vägagi kahtlane, see ei kao ära ja viib meid vältimatult konfliktideni. Eelkõige võivad konfliktid tekkida Venemaal naaberriikidega, sest ühine minevik võib olla probleemiks.

Mitmed neist probleemidest on aktuaalsed just suhetes Venemaa lääne-naabritega. Toon näite, et oma juttu paremini illustreerida. Kohtusin mais ühe Vene välisministeeriumi ametnikuga. Rääkisime Eesti-Vene suhetest, sellest, et need pole head. Ametnik ütles, et neil kahel riigil ei saagi olla häid suhteid, kui Nõukogude Liidu kangelasi koheldakse siin kui inimsusevastaseid kurjategijaid. Ta viitas muidugi Arnold Merile, keda süüdistatakse eestlaste küüditamise organiseerimises Siberisse 1949. aastal. Meie ei saa aga Arnold Meri juhtumi korral järeleandmisi teha, kui Eesti tahab olla õigusriik, sest inimsusevastased kuriteod ei aegu. Heade suhete nimel Venemaaga ei saa me oma õiguspõhimõtetest ju loobuda. Sama lugu on ka teiste sellesarnaste probleemidega. Esmapilgul võivad nad olla lihtsakoelised ja emotsionaalsed, ehk isegi populistlik-poliitilised, ent tegelikkuses ulatuvad need põhiväärtusteni.

Mind häirib kõige rohkem see, et kahjuks ei ole sellest läänemaailmas piisavalt räägitud. Lääne peamiseks poliitikaks Venemaa suhtes on teeselda, et probleemi pole, sest seda on keerukas lahendada. Arvan, et Venemaa käitumine on üsnagi muret tekitav kogu Euroopale. Probleemiks on see, et puudub aus ja avatud arutelu välispoliitika vallas. Samuti ei ole poliitika seotud ühiskonnaga, see on inimestest kaugenenud ning inimestel puudub lootus. Eriti teravalt torkab see silma Ameerika Ühendriikides praegu tekkinud lootusepuhangu taustal. Euroopa jaoks ei ole tegu positiivse arenguga.

KASEKAMP: *President Ahtisaari, Kadri kirjeldas teatavaid etteheiteid Venemaale. Üks, mida on kasutatud ka õigustusena, on Kosovo. Teie kui*

Kadri Liik uue külma sõja ohtu ei usu, sest põhimõtteline ideoloogiline vastuolu Venemaa ja Euroopa Liidu vahel puudub, ehkki ei jagata ka ühiseid väärtusi.

Kosovo staatuse otsustamises osaleja – kuidas teile tundub, kas Kosovo on juhtum, mida Venemaa võiks kasutada õigustusena?

MARTTI AHTISAARI: Ma ei arva, et Kosovo lahendusel ja Georgias toimunud oleks mingitki sarnasust. Esiteks, Kosovo teemaga tegeldi ÜRO Julgeolekunõukogus. Ise olin esimest korda kaasatud 1999. aastal, kui kunagise Venemaa peaministri Viktor Tšernomõrdini ja USA aseriigisekretäri Strobe Talbottiga õnnestus meil sõlmida kokkulepe Jugoslaaviaga.

Kosovo vaatenurgast: kui rahvusvaheline üldsus oleks 1999. aastal käitunud korrektsemalt, siis oleks peasekretärile antud tugev mandaat ning ülesanne valmistada järgmise viie aasta jooksul ette Kosovo iseseisvus.

Lõuna-Osseetiaga ei saa seda olukorda samuti võrrelda ning minu meelest pole sel palju kaalu. Kui vaatame, millised riigid on tunnustanud Lõuna-Osseetiat, siis on see arv väike. Täna hommikul kontrollisin – Kosovot on tunnustanud nüüdseks 52 riiki ja see arv on tõusuteel. Tähtis on seegi, et Kosovo on iseseisev, jääb iseseisvaks ja loodetavasti saab juba järgmisel aastal ka Valuutafondi ja Maailmapanga liikmeks, saades edendada normaalseid majandussuhteid. ÜRO liikme staatust ta peab ootama, aga see tuleb.

Lubage mainida, et nautisin tööd meie n-õ kontaktgrupiga, kuhu kuulusid Vene Föderatsioon, Ameerika Ühendriigid, Ühendkuningriik, Prantsusmaa, Saksamaa ja Itaalia. Meil oli palju ühiseid kohtumisi ja isegi Vene Föderatsioon toetas grupi ühiseid pingutusi. Ma ei ütle, et neil poleks olnud minu plaanile vastuväiteid – nad ei toetanud ideed, et Kosovo saaks iseseisvuse. Ent ometi, kui Kosovo poleks iseseisvunud, ei oleks meil Euroopas järel enam ühtki väärtust. Sest 2005. aastal nõustus ÜRO Peaassamblee soovitusetega võtta kaitsmisevastutus, mille järgi iga riigi juht võtab endale vastutuse kaitsta oma kodanikke. Ja kui see ei õnnestu, siis on rahvusvahelisel kogukonnal teisene vastutus sekkuda. Viimane steenaarium Kosovos rakenduski.

KASEKAMP: *Professor Smolar, olime alles eile naelutatud paigale huvist USA presidendivalimiste vastu. Loodetakse positiivsele muutusele rahvusvahelises süsteemis. Kas usute, et Barack Obama valimine mõjutab ka Euroopa Liidu ja Venemaa suhteid?*

ALEKSANDER SMOLAR: Ausalt öeldes ma ei tunne, et oleksin kõige pädevam inimene sellele küsimusele vastama. Arvan, et tuleviku suhtes valitseb ebakindlus. Nagu ka presidendiks valitud Barack Obama tulevase poliitika suhtes. Üks asi, mida võin küll täie kindlusega öelda, on see, et tema esindab täiesti erinevat poliitilist stiili USAs. Ta on president, kes kindlasti ei võta üle George W. Bushi esimesele valitsusajale omast helde hegemooni hoiakut ülejäänud maailma suhtes.

Kahtlemata saab temast president, kes mõistab, et ka olukord on erinev. USA peab pidama läbirääkimisi ja taotlema eri jõudude vahelist mõistmist ning koostööd. Oletan, et Barack Obama üritab saavutada häid suhteid Venemaaga. Selle võimalikkus oleneb suurel määral Moskva käitumisest ja poliitikast. Peab tuletama meelde, kuidas tegelik poliitika erineb tihti-peale eelnevalt väljakuulutatust. Piisab kas või selle meenutamisest, mida president George W. Bush rääkis rahvusvahelisest poliitikast enne 11. septembri tragöödiat ja mida ta rääkis pärast. Ta hakkas kritiseerima väga palju ka oma kaasvõitlejaid ning süüdistas Clintonit liigses sekkumises maailmapoliitikasse, kritiseeris operatsiooni Jugoslaavias ja Milosevići-vastast aktsiooni. Sel hetkel, kui muutusid asjaolud, muutis loomulikult temagi radikaalselt oma filosoofiat.

Ma arvan aga, et on sügavamaid põhjusi, miks on raske selliseid asju enustada, ja see puudutab külma sõja probleemi. Me oleme praegu väga keeruka rahvusvahelise olukorra keskmes. Suhted Venemaaga on väga pingelised ja probleemid sõltuvad väga paljudest asjaoludest, mis võivad erineda ka üksteisele muidu lähedal asuvates riikides.

Suhetel Venemaaga on kolm eri mõõdet. Need suhted on vaenulikud mitmel põhjusel, eriti just praegu, arvestades sealse suunamuutusega välispoliitikas. Sellegipoolest on venelased siiski küllaltki koostööaltid. Sellepärast suhtus ka USA neisse sõja algul väga vaoshoitult – Washingtonil oli Moskvat vaja, et nad võitleksid terrorismi vastu, Iraani vastu, ja nii edasi. Ja muidugi on olemas ka naftaprobleem ja sellega kaasnev konkurents. Suhted Lääne ja Venemaa vahel on väga komplitseeritud.

Euroopa Liidus teame väga hästi, et kümme uut liikmesriiki erinevad teistest ELi liikmesriikidest Läänes. Seda väljendas sümboolselt ka viie riigi – Eesti, Läti, Leedu, Poola ja Ukraina – juhtide toetusvisiit Thbilisisse. Teame, et Lääne-Euroopa riikide hoiakud on erinevad. Küsimus ei ole mitte pahatahtlikkuses, vaid ajaloolises traditsioonis ja mälus.

Õnnetutel riikidel kipub olema parem mälu. Ja meil ei ole Venemaast mitte just kõige rõõmsam mälestus. Loomulikult määrab see suuresti meie suhtumise kõigesse negatiivsesse, mis Moskvast toimub, sest see kõik võib meid otseselt puudutada. Konfliktivõimalus on meie jaoks palju olulisem mõõde kui näiteks koostöö või konkurents. Lääne-Euroopal ei ole selliseid halbu mälestusi. Geopoliitiline ja majandusmõõde on nende jaoks palju olulisemad ja sellepärast on nad ka palju ettevaatlikumad oma hoiakutes Moskva suhtes. Teame ka, et meie riikide siseselt on probleemid erinevad.

Kui tulla aga tagasi Obama poliitika juurde, siis see sõltub väga suurest hulgast teguritest ning kindlasti muutub tema ametiaja jooksul, nagu ka Euroopa Liidu poliitika. Olen veendunud, et meie saame oma arvamusega mõjutada Euroopa Liidu poliitikat, ja arvan, et me oleme seda ka teinud ja teeme edasi. Me peaksime seda tegema kompleksideta, teadmisesega, et esindame erilisi arusaamu, ja meil on ka erilised teadmised ning erihuvivid.

GEORGE SOROS: Tahaksin samuti seda küsimust kommenteerida. Obama tegevusplaani ei ole praegu võimalik ette näha, ehkki ma arvan, et meie ees on suurepärane võimalus. Lääne poliitika Nõukogude Liidu ja Venemaa suhtes oli tõeline läbikukkumine. Nüüd me maksame selle eest. Ma usun, et president Obamal on parem positsioon mõistmaks, et me kukusime läbi ja et on vaja luua varasemast paremad suhted.

Nõukogude Liit kui sotsiaalne organisatsioon ebaõnnestus. Seal taheti liituda rahvaste ühendusega ja saada demokraatlikumaks, avatud ühiskonnaks. Gorbatšovi poliitika eesotsas oli välisministeerium. Samas ei suutnud Lääs sellele vastata ega aidata endist Nõukogude Liitu ja Venemaad nende mures. Et Eesti kuulus Nõukogude Liitu ja elas selle aja sündmused läbi, siis te ilmselt mõistate, mida ma silmas pean.

Nõukogude Liidu ja Lääne vahelist konflikti võib vaadelda kahemõõtmelisena. Ühelt poolt oli tegemist geopoliitilise teemaga, teisalt oli aga küsimus väärtustes. Lääs ei suutnud neid väärtusi ka ise silmas pidada. Samas on kindlalt hallatud geopoliitilisi huve: NATO ja ka Euroopa Liit laienesid, Eesti võeti Euroopa Liidu liikmeks. Bushi presidendivõimu ajal võttis see äärmuslikud mõõtmed.

Nüüdseks on olukord vastupidine. Geopoliitiline võim on Venemaa käes. Selle agressiivne kasutamine kujutab endast Euroopale aga tõsist ohtu, millele tuleb vastu seista. Samas on äärmiselt kahetsusväärne, et Euroopa Liidu ja Venemaa suhe põhineb üksnes geopoliitilise võimu ekspluateerimisel, selle asemel et püüelda ühiste huvide poole.

Euroopa peab järgima kahesammulist poliitikat. Ühelt poolt tuleb seista vastu geopoliitilisele agressioonile, ja selleks on vaja praegusest palju suuremat ühtsust. Venemaa tugevuseks on tema ühtsus ning monopoolne kontroll gaasivarude ja loodusvarade üle. Euroopa on aga äärmiselt killustunud. Venemaa geopoliitiline ülemvõim seisnebki võimes Euroopa riikides rahvuslikud ja majanduslikud huvid omavahel suluseisu viia.

Euroopal peab suhetes Venemaaga olema lisaks välispoliitikale ka energiapoliitika. Teiseks peaks püüdma saada tagasi kaotatud kõrget positsiooni, mida ei suudetud hoida. Tuleks püüda minna tagasi väärtuste tasemele ja leida Venemaaga ühised huvid.

KASEKAMP: *President Ilves, kas rahvusvahelistes suhetes või täpselt ELi ja Venemaa suhetes on toimunud paradigma muutus?*

TOOMAS HENDRIK ILVES: Ma ei ole kindel, kas tegu on juba paradigma muutusega, kuid kindel on see, et senine paradigma on kokku varisenud. Võib öelda, et pärast 1991. aastat Euroopas valitsenud kord on nüüdseks oma kehtivuse kaotanud. Senise korra aluseks oli põhimõte, mis toetas arenguid demokraatliku riigikorra suunal ja siseasjadesse sekkumise või sõjalise rünnaku ohu puudumist.

See oli Euroopa julgeoleku aluspõhimõtteks 1991. aastast peale, mille parimaks näiteks on 10 aastat tagasi ajakirjas *Foreign Affairs* avaldatud Richard Lugari artikkel pealkirjaga “Out of area or out of business”, mis käsitles NATO tulevikku. Juba 1988. aastal valitses seisukoht, et kuna Euroopas ei ole enam mingeid tegelikke julgeolekuriske, ei ole NATO-l seal enam midagi teha. Olime jõudnud n-õ ajaloo lõpu faasi ning NATO püsijäämine julgeolekuorganisatsioonina nägi ette organisatsiooni geograafilise haarde muutmist, sest Euroopa julgeoleku probleemid olid lahendatud ning enne 1991. aastat valitsenud ohud olid oma aktuaalsuse kaotanud.

Käesoleva aasta 8. augustil juhtunu lükkas aga selle viimased 20 aastat valitsenud seisukoha ümber. Ma siiski ei ole kindel, kas sellega kaasneb ka uus paradigma. Me peame oma olukorra ümber hindama ning on selge, et seni kehtinud arusaamad, nagu Euroopa riikide piiride puutumatus ja kaitstus sissetungi eest, on kadunud. Kuhu see kõik edasi areneb, ei ole veel teada, kuid kindel on see, et meil on võimalik välja tuua teatud valdkondi/piirkondi, kus Euroopal on kahetsusväärseid puudujääke.

President Toomas Hendrik Ilves sõnul meeldib mõnele ühiskonnale näidata oma võimu, teisele aga rahu teha. Mithel pool maailmas rahuvahendajana tegutsenud endisele Soome presidendile Martti Ahtisaarile anti Nobeli rahupreemia 10. oktoobril 2008.

Neist tõsisemad valitsevad näiteks Euroopa naabruspoliitikas Euroopa Liidu ja Venemaa vahelisele alale jäävate riikide suunal. Seda on iseloomustatud kui konflikte vältivat lähenemist – me küll soovime neile läheneda, kuid ei soovi, et nemad omakorda meile liialt läheneksid, sest muidu võiksid nad arvata, et neil on võimalus saada ELi liikmeks. Seetõttu on Euroopa otsustanud viia sellel suunal ellu täiesti kasutat poliitikat.

Venemaa ja ELi vaheline lihtsustatud viisamenetluskord võimaldab Venemaa kodanikele odava ning lihtsa pääsu Euroopasse. Ukrainlaste, moldovlaste ja grusiinide jaoks see aga ei kehti. Kui osseet või abhaas seatakse valiku ette, kas valida Georgia kodakondsus ehk siis kallis, või peaaegu võimatu pääs Euroopa Liidu riikidesse või Venemaa kodakondsus ning sellega kaasnev odav ja lihtne pääs Euroopasse, siis võib see olla oluliseks argumendiks Venemaa kodakondsuse poolt.

See teeb eriti murelikuks, sest need Euroopa naaberriigid on põhimõtteliselt siiski demokraatliku riigikorraga riigid. Nende riikide demokraatiat ei saa küll pidada täiuslikuks, nad ei suuda veel täita kõiki meie seatud demokraatia kriteeriume ning me võime leida demokraatia puudujääke nii Ukrainas, Moldovas kui ka Georgias, kuid selge on see, et tegu on siiski demokraatlike riikidega. Selle asemel et aidata neid riike viisapoliitika või tõhusa naabruspoliitikaga, on Euroopa põhimõtteliselt otsustanud nendega mitte tegelda, et nad ei arvaks, et neist võiks saada ELi liikmesriigid.

Siinkohal võib tüüpilise näitena tuua Euroopa Komisjoni presidendi Ukrainavisiidi ajal tehtud avalduse, et Ukraina on osa Euroopast, mis hiljem aga ilmus pressiesindaja muudatustega ning kõlas nii: Ukraina on riik, mis kuulub geograafiliselt Euroopasse. Euroopa kardab selgelt välja öelda, et kavatseb Ukrainaga tegelda ja tuua seda riiki endale lähemale. Selle hirmu tõttu me oleme need riigid tegelikult hätta jätnud.

Tõeline probleem seisneb selles, et need riigid näitavad demokraatia võimalikkust Venemaa ideaali, Kiievi-Vene ehk Vana-Vene riigi ja vene õige-

usukiriku ajaloolises keskmes. Seega on nad ühtaegu ohus ja samas ohustajaks. See annab alust kummutada teesi suveräänses demokraatiast, mis väidab, et demokraatiad on erinevad ning igale riigile kehtivad ise reeglid. Justkui põhineks Lääne-Euroopa, USA, Jaapani ja Austraalia demokraatia teistsugusel kultuurilisel alusel, mistõttu need reeglid Venemaal ei kehti.

Demokraatia edukas rakendamine Ukrainas ja Georgias ohustab Venemaal valitsevat ideoloogiat, mis väidab, et sõnavabadus, ajakirjandusvabadus ja ühinemisvabadus siin ei kehti, sest meil on teistsugused ajaloolised traditsioonid, millel ei ole mingit seost teiste demokraatlike riikidega.

Seetõttu on nii Ukraina kui ka Georgia demokraatia Venemaale tõsine probleem. Nende riikide suhted Venemaaga olid Ševardnadze ja Kutšma valitsemisajal head, aga kui need inimesed kaotasid oma positsiooni, siis halvenesid ka suhted Venemaaga.

Seega on küsimus kokkuvõtlikult selles, kas Euroopa soovib kaitsta demokraatlikku riigikorda ja demokraatlikke valikuid või mitte. Sellele küsimusele me vastust ei tea.

KASEKAMP: *Kadri, president Ilves kirjeldas paradigmaatilist kokkupõrget Venemaa ja Euroopa Liidu vahel. Kuidas saaksime tasakaalustada väärtusküsimusi nii, et need oleksid mõistetavad ka teisele poolele?*

LIHK: Arvan, et peaksime lõpetama teeskluuse, nagu oleksid meil Venemaaga mingid ühised väärtused. Venemaal ei ole liberaaldemokraatlikke väärtusi. Küsimus on selles, kas lääneriikidel ikka on. Ma loodan, et jah.

Euroopa Välissuhete Nõukogu pakkus ühes oma esimestest raportitest minu meelest sellele probleemile päris hea lahenduse. Tegelikult on palju põhimõtteid ja seadusi, mida Venemaa vähemalt vormiliselt, kui mitte ka tegelikult järgib. Peaksime lähtuma suhetes Venemaaga just nimelt nendest põhimõtetest. Meie peaksime jääma oma seisukohale kindlaks.

Arvan, et Euroopas on probleemiks see, et oleme küll probleemidele reageerinud kiiresti ja jõuliselt, kuid pole olnud piisavalt järjekindlad, et neid ka lahendada, ent suhetes Venemaaga ei ole kiireid lahendusi, sest probleemid on sügaval Vene süsteemi mentaliteedis.

Kui oleme tegelnud ühe probleemiga vaid paar kuud, siis anname alla. Sama toimub ka praegu. Mäletame kõik kuue punkti plaani, mis koostati Venemaale seoses agressiooniga Georgias. See kava on nüüd kadunud, sest kõik teavad, et Venemaa ei pea sellest kinni. Meil ei ole jätkunud ka küllalt jõudu, et teda selleks sundida. Ehkki me ei tohi aktsepteerida, et Venemaa ei järgi allkirjastatud leppeid. Seega ei tohiks me näha Venemaas partnerit, vähemalt mitte selle sõna positiivses tähenduses.

Muidugi jätkame Venemaaga suhtlemist, näiteks kaubandusküsimustes. Arvan, et sanktsioonide sätestamine Venemaale on olnud läbi mõtlemata. Ma ei oskagi praegu välja tuua, mis valdkonnas võiksid sanktsioonid tõhusad olla. Seega, rääkigemgi Venemaaga just kaubandusest, teeme nendega kas või leppeid valdkondades, kus see on võimalik, näiteks kaubandussuhted ja koostöö relvakontrolli vallas. Ent Venemaale ei tohi jätta muljet, nagu põhineks kogu maailm äritehingutel, sealhulgas teiste riikide saatuse ja tuleviku kohta.

Pöördusin siinkohal tagasi NATO laienemise juurde. Nii Venemaa kui ka lääneriigid on jätnud märkamata, et NATO laienemise suurimaks eestvedajaks olid Kesk- ja Ida-Euroopa riigid ise. Tegelikult ei olnud mingit plaani NATO laiendamiseks ning nüüd kurdab selle üle ka Venemaa. Näiteks Margaret Thatcher kinnitas Gorbatšovile, et ta ei soovi NATO laienemist. Ka teised Lääne poliitikud on samasuguseid asju väitnud. NATO laienuksest ei räägitudki enne, kui mitmed Ida-Euroopa riigid selle teema ise tõstatasid. Ja NATO-l, mis tegelikult ei soovinud laieneda, ei olnud lihtsalt mujal alustatud sõdade valguses teist valikut.

Kui NATO puhul oli tegemist Nõukogude ohu vastase ühendusega, oleks selle pidanud keelustama, nii nagu uus Venemaa seda soovis. Kuid kui NATO on Euroopa demokraatiate kaitseliit, siis peab allianss laienema, sest Ida-Euroopa riigid soovivad sellega liituda. Reeglite ja seaduste järgi on liit avatud demokraatlikele riikidele ning laienemine põhineb objektiivsetel alustel. Seega NATO ei tohiks öelda ei. Olen vahel väga üllatunud nähes, kuidas inimesed vaatavad mööda Ida-Euroopa riikide kavatsusest NATOga liituda.

KASEKAMP: *President Ahtisaari, Soome on üks väheseid, kes on suutnud suhteid idanaabriga edukalt korraldada. Samas on praegu käimas suur avalik arutelu asjade muutmise üle, ning kui olen õigesti aru saanud, siis teie olete üks senise Venemaa-poliitika muutmise pooldajatest?*

AHTISAARI: Kui peate silmas seda, et ma sooviksin meie tegevusplaani täielikku muutmist, siis olete tõesti teistmoodi informeeritud. Ma pole mitte väitnud seda, et meie poliitika peaks muutuma, vaid olen juba aastaid rääkinud, et Soome peaks ühinema NATOga. Seda sellel lihtsalt põhjusel, et peaksime olema kõigis organisatsioonides, kus Lääne demokraatiad on esindatud. See soov ei põhine Venemaa-ohul.

Kõigepealt – olgem realistid. Jutt uuest külmast sõjast on rumalus. Lääs ei ähvarda Venemaad niikuinii ja ma ei näe ka Venemaad kuidagi läänemaailma ähvardamas. Peaksime tegelema praeguse Venemaa kartustega, sest ma ei saa aru, millistel ohtudel see põhineb. Venelastega on küll väga raske koostööd teha, kuna neil on *a priori* läänevastane hoiak. Koostöö aga sõltubki minu meelest praegu rohkem Venemaa kui Euroopa või Ameerika käitumisest.

Samas on meil teineteist tarvis. Arvan, et see ongi kogu hetkeolukorra aluseks. Kui heidame pilgu üksteisele, siis Venemaal on vaja kaasajastada oma majandus – sellest saab kahtlemata aru iga majandusteadlane. Selleks on vaja Lääne investeeringuid, juhtimisoskusi ja tehnoloogiat. Meil

on üksteist vaja ja parim oleks tänapäeva maailmas minu meelest see, kui hakkaksime ükskord asjadest tõsiselt rääkima ning koostööd tegema. Esi-
mene tingimus oleks, et Venemaa paneks vähem rõhku retoorikale, mis
võimaldaks meil ka aruteludes keskenduda probleemide lahendamisele.

KASEKAMP: *Härra Smolar, mis tundeid president Ahtisaari ratsionaalne lähenemine teis tekitab? Kas pole Euroopa ja Venemaa suhete küsimuse aluseks hoopiski identiteediprisma?*

SMOLAR: Ma arvan, et ka ratsionaalne argument mängib olulist rolli. Kui kuulata Medvedevit ja Putinit, siis on üsnagi ilmne, et nad loodavad Lääne abile oma majanduse kaasajastamisel. Tõsi on aga see, et ajaloolisel pärandil on suur osa, seda eriti nii suures riigis nagu Venemaa. Ma arvan, et meie ei pea aktsepteerima nende ajalugu ja nende mõtteviisi, kuid pea-
me neid vähemalt kuulama, sest et see motiveerib neid.

Näiteks erineb nende arusaam maailmast aastail 1989–1991 ja pärast seda märgatavalt meie omast. Nad tunnevad, nagu oleks neid koheldud külma sõja kaotajatena. On täiesti ilmne, et nad tahaksid olukorda teisiti määratleda ja et Venemaa tahaks olla osa sellest praegusest ühisest edust. Sest ka Venemaal oli oluline osa Nõukogude Liidu kukutamisel. Kõik sellele järgnenud lääneriikide sammud, isegi need, mis lähtusid sümpaatiast, mõjusid neile väga üleolevalt. Venemaa huvidega ei arvestatud.

Praegu on suurt populaarsust kogunud “mõjusfääri” termin. Muide, seda on president Medvedev ka ametlikult kasutanud. Läänel pole mingit põhjust selle termini kasutamist vastuvõetavaks tunnistada. Samas on see äärmiselt küsitav termin rahvusvaheliste suhete alal üldse. Et Venemaa seda terminit kasutas, tuleb küsida, mis üldse on Venemaa mõjusfäär. Paradoksaalne on aga see, et kui varem oli see ehk võimalikki, siis tänapäeval on seda äärmiselt keeruline, tegelikult aga võimatu täpselt määratleda.

Võrreldes Venemaaga, kes on loonud endale arvestatava suurvõimu oreoli ning nimetab Euroopa Liiduga ühist naabrust suisa oma mõjusfääriks, on ELi naabruspoliitika muutunud üha häbelikumaks.

Muidugi on võimalik sundida riike lihtsalt taluma seda olukorda, mida pole võimalik muuta – Venemaa on olemas, Venemaa on tugev ja keegi ei taha vägesid nende vastu võitlema saata. Ehkki moraalselt ja poliitiliselt ei vasta see tegelikkusele.

Venemaa arvamusega peab arvestama, samuti sellega, et nende määratlus rahvusvahelistest suhetest on teistsugune. Laenates juba mainitud väga silmapaistva Euroopa diplomaadi Robert Cooperi sõnu: me elame postmodernistlikus maailmas, kus riikidevahelised suhted ei juhindu võimu, vaid õigusriigi ja läbipaistvuse põhimõttest. Venemaa on aga samas väga traditsiooniline riik, mille rahvusvaheline maailmapilt pärineb 19. sajandist.

Minu meelest ei olnud Putini võrdlemine Hitleri, Stalini ja Brežneviga adekvaatne. Pigem on tema mõttemaailm intellektuaalselt ja vaimselt ikka veel 19. sajandi imperialismiajastus. Meile ei ole see vastuvõetav. Me peaksime üritama teda mõista, kuid ühtlasi sundima teda mõistma ka meid.

Leian, et see oleks lausa poliitilise tähtsusega, kui kogunetaks eesmärgiga omandada ühiseid arusaamu ja tõlgendusi ajaloost. On täiesti ilmne, et Venemaa arusaam Eesti ja Läti ajaloost on väga erinev Eesti ja Läti omast. Ma pole oma ootustes naiivne, kuid see on ühtlasi ka võimalus õppida toime tulema intellektuaalsete vastasseisudega väitluse tasandil. On ju ilmne, et nende emotsioonidel ja nende mõttemaailmal on väga suur osa nende poliitika kujundamisel.

KASEKAMP: *Härira Soros, meid kõiki siin üleilmastunud maailmas ühendavaks teemaks, mille avastasid enda jaoks hiljuti nii Venemaa, Euroopa kui ka USA, on majandus. Erilise üllatusena tabas see ehk Moskvat. Vahest selgitaksite pisut sellegi võimalikku mõju Euroopa Liidu ja Venemaa suhetele?*

SOROS: Millegi sellise prognoosimine on äärmiselt raske. See oli kindlasti tohutu šokk kogu maailmale ja me kõik oleme selle mõju tunda saanud.

Venemaal võib eristada kahte jõudu. On inimesi, kes on saanud kasu tänu omandile. Need on näiteks oligarhid, kes on firmade omanikud ja kes on viinud need firmad Londoni börsile. Nad on tegelikult oma rikkuse Venemaalt välja viinud ja siis oma aktsiaid kasutanud, et Venemaal äri ajada. Siis aga aktsiate väärtus langes ning nad kandsid suurt kahju.

Teine rühm on aga need, kelle teenistus sõltub üldistest rahavoogudest. Need on võimuorganites töötavad inimesed, näiteks politsei- ja maksuametnikud, kes saavad endale osa aastatulust. Need inimesed sellist kahju ei kandnud. Seega ma arvan, et Venemaal on toimunud võimustruktuuri nihe.

Ka inimeste suhtumine on muutunud. Need, kes kannatasid kahju, ei ole enam rahul Venemaa praeguse juhtkonna agressiivse poliitikaga. Võib-olla on aset leidnud riigisisene arvamuste lahknemine, ehkki väljastpoolt on väga raske mõista, mis võimustruktuurides tegelikult toimub. Need on vaid mõned tähelepanekud, kuid ma arvan, et need mõjutavad võimusuhteid.

KASEKAMP: *Kas see võib tulevikus mõjutada ka Venemaa ja Lääne suhteid?*

SOROS: Jah, ma olen selle pärast mures. Tuleb ka mõista, mis on Georgia vallutamise eduga hooplemise taga, kuidas näidata rahvale võimusuhte muutumist ning Venemaa edukust. On inimesi, kes leiavad, et tegemist on vaid sõjalise eduga ja mitte poliitilisega. Mina arvan, et alanduse tõttu, mida venelased tunnevad, on tegemist ka eduka poliitikaga. Inimestele hüvesid tagavad mehhanismid on sealsel režiimil niikuinii väga nõrgad ja ebatõhusad.

Kui nafta hind veel tõusis, tundsid inimesed ka oma elatustaset paranevat. Praeguse langeva naftahinna ja finantskriisi tõttu on need hüved aga vähenenud. Võime rääkida inflatsioonist, korrupsiooni kaudu toimuvast maksustamisest ning ma arvan, et sellele järgneb rahulolematust. Siis kas-

vab välismaiste seiklejate kiusatus veelgi suuremaks, sest kaob ära üks toetusbaas – see, et inimesed oleksid riigiga rahul ja näeksid edasiminekut. Siis on vaja midagi muud. Ajalugu on näidanud, et see võib olla väga ohtlik asjaolude kogum. Olen selle pärast väga mures.

AHTISAARI: Varem ehk oligi olukord selline. Aga kui ma vaatan tänapäeva, siis on meil siseriiklikke probleeme rohkem kui väliseid – pean silmas maailma üleüldises mõttes. Viitate Venemaale, aga võime heita pilgu ükskõik millisele riigile. Finantskriis on lisanud meie tavaprobleemidele juurde uusi. Meie esmaeesmärk peaks siiski olema suurendada oma kodanike heaolu.

SOROS: Ma pidasin silmas Venemaad...

AHTISAARI: Selleni ma jõuan. Selles pole mingit küsimust – neil on vaja demokraatiat, paremaid elamistingimusi kodanikele jne. Mina väidaksin, et tänapäevaste kommunikatsioonitehnoloogiate tõttu pole enam võimalik ähvardada välisriike nii lihtsalt kui varem. Me ei tohiks alahinnata kodanike intelligentsust mitte üheski meie riigis. See kehtib ka Venemaa kohta. Rahvas saaks aru, et tegu on kunstliku vaenulikkusega, mida tegelikult ei ole olemas. Seega peame meie siin läänemaailmas tegema täielikult selgeks selle, et mitte keegi meist ei taha niisugust vastasseisu, nagu oli külma sõja ajal. Seega peaksid riigid lõpetama eneseväljendamise viisil, millel pole tegelikkusega mingit pistmist. Ma arvan, et kõik peaksid vaatama oma ühiskonda just sellise pilguga.

KASEKAMP: *President Ilves, oleme täna käsitlenud Euroopa Liidu ja Venemaa suhete probleeme. Kas lahenduseks võiks olla uus julgeolekuarhitektuur? Viimasel ajal on ju juttu olnud vajadusest uute institutsioonide järele...*

ILVES: Uute institutsioonide loomisest võime rääkida siis, kui olemasolevad on tõhusalt tööle saadud. Peatuksin nendel teemadel lühidalt. Peab

nõustuma, et tegu ei ole külma sõjaga, sest puudub ideoloogiline vastasseis ja keegi ei taha uut külma sõda, vähemalt mitte jõusuhetel põhinevat vastasseisu. Samas on ideoloogiline konflikt siiski olemas, kuid see ei seisne omandivormis. Omavahel vastanduvad autoritaarne ja demokraatlik kapitalism ning see on oma olemuselt hoopis teistsugune olukord. Tegu ei ole mitte niivõrd vastasseisu, vaid tugeva vastandumisega, ning selles osas eksisteerib probleem ka Euroopa-siseselt.

USA endine kaitseminister Donald Rumsfeld viitas kunagi Iraagi kontekstis vanale ja uuele Euroopale. Ma nõustun, et uus ja vana Euroopa on täiesti olemas, kuid hr Rumsfeld ei tabanud selle sisu. Nimelt oli kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise järel mitu erinevat arengusuunda ning üks osa endistest kommunistlikest riikidest valis raskema tee ehk liberaalse demokraatia koos kõigi sellega kaasnevate vabadustega, ent suurem osa langes korrumppeerunud ja kasumile orienteeritud despotismi, eriti kui võtta vaatluse alla kogu endiste kommunistlike riikide spekter ja võrrelda, millised neist on nüüdseks demokraatlike riikidena Euroopa Liidus või millised riigid võiksid sinna kuuluda, kui ei oleks geograafilisi takistusi. Me võtsime vastu väga põhimõttelise ja raske otsuse ning liberaalse demokraatia eelduseks olevate reformide elluviimine ei olnud lihtne, kuid me leidsime, et ei soovi rakendada kasumile orienteeritud ning korruptiivset lähenemist.

Meie probleem on selles, et liiga paljudele inimestele n-ö vanas Euroopas läheb demokraatia oluliselt vähem korda. Seal arvavad paljud, et selle pärast ei peaks eriti muretsema ja mõtlema peaks hoopis sellele, kui suur on nende turgude eksporditulu potentsiaal. Suveräänse riigi ründamise koha pealt ollakse valmis silmad kinni pigistama.

Me ei vaja uut Euroopa Liidu sisest institutsiooni. Rääkides konkreetsemalt uuest julgeolekuarhitektuurist, on asja mõte selles, et tõeline julgeolekuorganisatsioon, mille sisu ja eesmärk on millegi kaitsmine, saab

põhineda ainult ühiselt jagatud väärtustel. Julgeolekuorganisatsioon ei saa põhineda ainult geograafilisel asukohal, sest riik peab olema valmis saatma oma kodanikke sõtta ning seda on võimalik teha vaid nende asjade nimel, millesse usutakse.

See on põhjus, miks me oleme NATO liikmed. Ainult liikmesriikide geograafilisel lähedusel rajanev julgeolekuarhitektuur ei tööta või puudub sellel tegelik sisu. NATO põhineb ühtsetel väärtustel, EL töötab või peaks samuti töötama samadel põhimõtetel. Aga näiteks Vancouverist Vladivostokini ulatuv geograafiline ala, mis hõlmab riike, kus on tagatud sõnavabadus, ning ka neid, kus see puudub, ei paku piisavalt tingimusi, mis võimaldaksid luua tõhusalt toimivat julgeolekuorganisatsiooni.

KASEKAMP: *Annaksin nüüd küsimustevooruks sõna publikule.*

K1: Mark Leonard: Arendaksin seda julgeolekuorganisatsiooni teemat vastaspositsioonilt edasi, sest leian, et Medvedevi avaldusele reageerimisel võib olla teatav väärtus. Vastuargument seisneb selles, et Euroopa julgeolek, mida EL on üritanud viimastel aastatel üles ehitada, põhineb konkreetsete ja reglementeeritud jagatud väärtuste olemasolul. Lisaks oleme püüdnud muuta julgeoleku aluspõhimõtteid, et jõudude tasakaalu asemel toimiks julgeolekugarantiina õigusriigi põhimõtted ja vastastikune seotus.

Eespool kirjeldatud korda tagava institutsioonina on loodud Euroopa Liit ning me käsitame Euroopa ühtset ruumi unipolaarsena, kus EL on kontsentriliste ringide koondumispunkt, mille keskmes on liikmesriigid ning seejärel naabrid ja Venemaa-sugused riigid, kellega on loodud erisuhted. Georgia sõda tõestas aga seda, et praegune Euroopa ei ole unipolaarne, vaid bipolaarne, sest Venemaa soovib samuti saada erinevate kontsentriliste ringide keskmeks. Samuti sai ilmseks, et Euroopas puuduvad kogu mandrit hõlmavad toimivad institutsioonid, mille vahendusel oleks võimalik lahendada erimeelsusi, millest on tingitud ka praegused konfliktid.

Martti Ahtisaari sõnul ei ole Kosovo protsessi ja Georgia sündmuste vahel tegelikke sarnasusi, sest esimene neist algatati rahvusvahelises üksmeeles ÜRO kaudu, samas kui Lõuna-Osseetiat on tunnustanud vaid mõni riik.

tiolukorrad. Peale selle pole konfliktolukordade lahendamine ELil siiani õnnestunud. Meil on pikas perspektiivis palju võimu, sest meil on atraktiivne süsteem, siin on head töövõimalused ning me oleme heal järjel, aga kui tegu on otsese kokkupõrkega autoritaarsete jõududega, on nemad tõhusamad sõjalise jõu kasutamisel ning tegutsevad otsustavamalt nafta- või maagaasitarnete katkestamisel jms.

Seega on küsimus selles, kas suudame luua institutsioone, mis kindlustaksid Euroopa kohalolu mandril ning võimaldaksid meie n-õ pehmetel meetoditel pikas perspektiivis mõjule pääseda, et viia miinimumini seda tüüpi pingeid, mis lahvatasid Georgias. Medvedevi avaldus võib olla üks võimalus selle teostamiseks, vähemalt väidaksid seda prantslased. Ma pole kindel, et seda peaks täiesti ignoreerima. Me teame, et Euroopas puudub ühtne seisukoht ja et näiteks Moldova või Ukraina vms olukorra lahendamiseks ei ole kavas kulutada sama palju ressursse. Selliste läbirääkimisi võimaldavate raamistike puudumisel võime järgmise sarnase kokkupõrke korral kaotada lühemas perspektiivis, kuigi võidame pikemas.

ILVES: See on OSCE ilma kahe osiseta. Muus osas on see identne OSCEga, kuid ilma ODHIRi (OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo) funktsioonideta. See tähendab, et esiteks eemaldatakse julgeolekuarhitektuurist demokraatlike protsesside vaatlus ning teiseks aluspõhimõte, et igal suveräänsel riigil on õigus valida oma julgeoleku lahendused. /.../ Seega on niisugune organisatsioon meil põhimõtteliselt olemas ja selleks on OSCE. Nii et kui võtta OSCE ja kõrvaldada need kaks komponenti (s.t demokraatlike protsesside/valimiste vaatlused ning valikuvabadus julgeolekuorganisatsioonidesse kuulumise puhul), siis muus osas tundub see mulle nagu OSCE.

K2: Valdur Lahtvee: Minu küsimus on suunatud hr Sorosile. Te mainisite, et Euroopa ja Venemaa suhted peaksid paranema. Sedasama on rõhutanud paljud, isegi Venemaa võimukandjad. Ma tean, mida “paremad suhted”

tähendavad Eesti ärimeestele. Nad on seda väljendanud väga selgelt: laske meil investeerida Venemaale, kui sealt on võimalik teenida kasumit, ning kui on halvemaid aegu, laske meil oma vahendid sealt välja tõmmata. Seega palun täpsustage, millised oleksid need “head suhted” teie pilgu läbi.

K3: Raivo Vare: Ma ei kavatse kommenteerida eelnevalt esitatud lihtsustatud arusaama vähimalgi määral. Mul on aga samuti küsimus hr Sorosile, ehkki pisut teistsuguse nurga alt, teemal, mida täna siin veel puudutatud pole. Milline on teie kui Valgevenes taunitud isiku vaade sealsetele sündmustele, lähtudes Euroopa Liidu ja Venemaa suhetest või veel täpsemalt, Euroopa Liidu ja Valgevene suhetest?

K4: Evhen Tsybulenko: Rahvusvahelise õiguse järgi on Venemaa agressioon Georgia vastu rahvusvaheline kuritegu: kuritegu rahu vastu. See tähendab aga, et hr Putin ja hr Medvedev on kurjategijad. Seega tahaksin küsida: miks me üldse räägime suhete parandamisest kurjategijatega?

SOROS: Vastuseks teisele mulle suunatud küsimusele: Avatud Ühiskonna Fond saadeti Valgevenest välja. Aga see riik ise esindab huvitavat juhtumit. Lukašenka tahab, et teda aktsepteeritaks rohkem. Seda tasub jälgida, sest see võib pakkuda võimaluse avanemiseks. Lukašenka peaks saama võimaluse näidata, et ta suudab muuta suhteid nii Euroopaga kui ka valitsusesiseselt. Ma arvan ka, et Valgevene Euroopa Humanitaarülikoolile, mille Valgevene riigist välja saatis, oleks hea võimalus anda Valgevenes vabadus. Kohalikud inimesed toetavad seda ja üliõpilased osalevad endiselt õppetöös kaugõppe vormis. Ma leian, et tahtmist on väljendatud ja sellele peaks alati vastama.

Mis puutub headesse suhetesse, siis on olemas selline väljend nagu “pehme võim”. Euroopal on Venemaa üle tohutu pehme võim. Igaüks, kes saab oma lapsele võimaldada õpinguid mõnes Euroopa koolis, seda ka teeb. Venemaal ihaldatakse olla osa Euroopast. Inimesed näevad, et Euroopas on parem elu ja parem ühiskond kui neil. Seda tuntakse Venemaal tugevalt,

võib-olla mitte masside hulgas, aga harituma eliidi seas kindlasti. Seega potentsiaali, millele tugineda, on palju.

LIHK: Vastuseks Marki küsimusele tahaksin välja tuua, et Euroopa ei oska Venemaaga ka läbirääkimisi pidada. Nende käigus jääb Euroopa Liit alati alla. Vaatame kas või viiende küsimust. Ma ei ootaks palju läbirääkimistest Venemaaga. Olen nõus president Ilvesega, et Venemaa soovib suveräänsust oma territooriumil ja seda, et keegi ei kritiseeriks tema käitumist, olgu küsimuse all inimõigused või miski muu. Peale selle soovib ta näidata oma võimu naabrite üle. Naaberriikide valitsused peaksid olema Venemaa suhtes sõbralikult meelestatud, ja kui nad seda pole, siis soovib Venemaa kasutada vastavaid vahendeid nende sõbralikumaks muutmiseks.

Minu meelest tõi hr Tsybulenko välja väga huvitava tööga, et Medvedev tuleks kohtu alla saata. Just nimelt sellepärast soovibki Medvedev seda uut turvalisusepakti – nad tahavad ümber kujundada ühe osa rahvusvaheliste suhete praktikast: 1991. aastal manifesteeritud punktid inimõiguste ja nende kaitse kohta rahvusvahelise üldsuse poolt. Ma arvan, et see on ka üks põhjus, miks Venemaa kaitses varem niivõrd võimukalt Milosevići. Saadi aru, et kui Venemaal poleks tuumarelva, siis oleks Putin ilmselt Milosevićiile ka Haagi kohtusse järgnenud. Venemaa soovib rajada uut rahvusvahelist süsteemi, mis vastaks paremini tema huvidele ja taktikale.

Kui rääkida Martti Ahtisaari ja George Sorosi arvamustest Venemaa meelestatuse kohta, siis nõustun hr Sorosiga. Kasvasin üles Nõukogude Liidus ning ma ei näinud iialgi sellist läänevastasust nagu tänapäeva Venemaal. On täiesti uskumatu, mida inimesed Venemaal praegu arvavad. Nad tõesti usuvad, et Ameerika toetab separatistlikke liikumisi Tšetšeenias, mis on absurdne. Nad on ksenofoobsed ning tõsiselt marurahvuslikult meelestatud. Nõukogude Liidus oli läänevastasus ametliku ideoloogia osa, millesse inimesed tegelikult ei uskunud. Teadsin vaid kahte inimest, kes tõepoolest kommunismi austasid ja armastasid. Need olid minu algklasside mate-

maatikaõpetaja ja Mihhail Gorbatšov. Tänapäeval on olukord Venemaal aga muutunud ja mind teeb see väga murelikuks.

AHTISAARI: Esmalt, ärgem kandkem Euroopa Liitu veel maha. Ma tahan Euroopa Liitu kaitsta – jumala eest, oleme ju selle liikmed. Selle laienemine on olnud edulugu igas mõõtmes. Loodame, et see jätkub, sest väga palju on maid, kes peaksid veel ühinema. Kardan, et üheks meie probleemiks võib kujuneda see, et mõne liikmesriigi käitumine võib aeglustada Euroopa Liidu laienemist, ja see on ääretult kahetsusväärne.

Veel räägiti sellest, kuidas Venemaad 1990. aastatel koheldi, oleme ju kuulnud, et nende sõnul neid häbistati. Oleks vägagi ohtlik, kui sellisest suhtumisest saaks mis tahes riigi rahvuslik eetos. See kõlaks just nagu mõne Kolmanda Maailma riigi suust, kes ajaks kõik hädad koloniseerimise kaela. See ei ole päris terve nähe üheski ühiskonnas, kui ei mõisteta, et muutuda saab vaid enda ja enda kodanike käitumise läbi – olgu siis riigiks kas Venemaa, Soome või Eesti. Kui me ei muutu ise, ei muutu ka keegi teine meie eest. Me teeme oma Vene sõpradele palju rohkem kahju, kui tunneme kaasa ja ütlemegi, et “jah, teid vaasekesi tõepoolest häbistati 1990. aastatel”. Nii arvatakse ka saja aasta pärast, et neid häbistati. Ma ei usu, et see meist kellelegi kasuks tuleks.

ILVES: Eesti ja Soome on mõlemad luterlikud riigid, mistõttu on meil ühine omadus, et peame oluliseks isiklikku vastutust oma arengu eest.

AHTISAARI: Nüüd, kallis sõber, puudutasid teemat, millest olen enda ühiskonnas rääkinud. Vähemalt Soomes me tahame kõik heaoluühiskonda. Aga viimasel ajal olen ma väitnud, et üks, mis on meil unustusehõlma vajunud – ja see on ääretult kahetsusväärne –, on see, et seesama meie kõigi soovitud heaoluühiskond on võtnud meilt isikliku vastutustunde. Minu väide, millega ka Soomes esinen, on see, et ühiskonna suurim väljakutse on leida ühenduslüli isikliku vastutustunde ja ühiskonna solidaarsuse vahel.

SMOLAR: Ma tahaksin öelda paar sõna mõtte kohta, mida arendas Mark Leonard.

Mina olin juba 1970. aastatel poliitiline pagulane, kui alustati Helsingi protsessiga, ja ma mäletan, et selle mõistsid hukka enam-vähem kõikide riikide pagulased ja ka opositsioonijõud näiteks Poolas, kellega mul olid otsesised sidemed. Võimud, kellega mul olid lähedased sidemed, pidasid seda peaaegu ühehäälselt Lääne reetmiseks.

Tulemus oli aga vastupidine. Ma ei tahaks öelda, et Nõukogude Liidu kukutamine oli ainult Lääne saavutus, seda mitte. Kuulsin Zbigniew Brzezinski, kes oli tol ajal presidendi nõunik ja rääkis Valges Majas valitsevast peaaegu spenglerlikust atmosfäärist, ja osalt oli see õigustatud. Seda aga kasutati kui vahendit. Inimõigusi ja seda, mis toimus Nõukogude Liidus, kasutati ära kui vahendit, millega avaldada Venemaale survet. Tänapäeval ei näe ma põhjust, miks peaks olema pessimistlik või miks peaks olema kaitsepositsioonil. Tõsi on see, et Medvedev taotleb Lääne struktuuri õõnestamist ja Venemaa taaskehtestamist läänemaailmas. Nad on oma diskursuses läänevastased, kuid samal ajal unistavad nad ka selle keskmes olemisest. See on nende unistus ja see on väga huvitav, sest oma geopoliitilises mõtlemises ei käsitle nad peaaegu üldse Hiinat, mis on nende tõeline probleem. Selle asemel keskenduvad nad Läänele.

Medvedevi ettepanek on tekitada teatud struktuur, kuid küsimus oleks siis selles, kellele on selline struktuur kasulik. Ma arvan, et ainult läänemaailmale. Nagu Helsingi lepete puhulgi, pole praegu põhjust olla kaitstes. Ainuke tingimus oleks mitte valetada, mitte kirjutada alla sovetlikele dokumentidele, nagu tegi Euroopa Liit kümme aastat tagasi, kui allkirjastati Venemaaga lepinguid, mis käsitlesid demokraatia tulevikku kui ühist eesmärki. Kindlasti oli 10 aastat tagasi rohkem illusioone, see on tõsi. Euroopa Liit ei tohiks sellistele dokumentidele alla kirjutada, sest on ilmne, et Venemaa ei liigu enam samas suunas.

Muidugi peame ootama ja ka nõudma õigusriigi põhimõtetest kinnipidamist, ning seda eriti rahvusvahelistes suhetes. See peaks olema eeltingimus igasuguste ühiste reeglite kehtestamisele. Ja kindlasti ei saa seda teha ilma Ameerika Ühendriikideta, üksnes Euroopa Liidus. Kusjuures Medvedev just hiljuti nentis samuti seda fakti.

Veel üks mõte, mida tahaksin väljendada, on see, et kui rääkisime Venemaast ja tema lähinaabritest, siis ringi vaadates ei olegi Venemaal oma naabruskonnas kedagi, kes oleks nendega seotud. Mitte ükski teda ümbritsevate riikide seast pole temaga otseselt liitlasena ühendatud. Isegi Lukašenka ja Valgevene hakkavad Venemaast eemale tõmbuma. See on nende jaoks väga dramaatiline probleem, loomulikult tahaksid nad Valgevene üle kontrolli omada. Venemaal ei ole n-ö pehmet kapitali ning ka tugev kapital on neil väga kitsendatud. Ükski riik pole Venemaaga seotud – üritage vaid nimetada üht riiki, kes oleks Venemaast vaimustuses ja nendega ideoloogiliselt ühel rindel. On riike, mida Venemaa domineerib, kuid vabatahtlikke liitlasi tal pole. Seega arvan ma, et meil pole põhjust olla kaitsepositsioonil, sest et me saaksime ainult võita. Selles olen ma veendunud.

K5: Uffe Ellemann-Jensen: Praeguseks on saanud omamoodi tavapäraseks arusaamaks, mis öeldi härra Sorosi poolt täna välja ka siin, et me oleme 1990. aastatel teinud mingisuguseid vigu Venemaa suhtes ning peame selle eest nüüd tasuma. Minu küsimus on: millised need vead olid?

See on väga oluline küsimus, sest siinses regioonis on tulevik tugevalt seotud minevikuga. Mis vead? Olen selle üle mõelnud. Me avasime end toona mitmel moel: lõime OSCE, et tegelda vähemuste küsimustega, ning lähetasime oma saadikuid mitmesse riiki, nii ka Eestisse. NATOs me lõime Põhja-Atlandi Koostöökoogu ning hiljem ka NATO-Venemaa Nõukogu. Euroopa Liidus tegime mitmeid ühisleppeid, saatsime hulga humanitaar-

abi. Mida me valesti tegime? Euroopa Liit laienes, me valmistasime ette ka NATO laienemise. Oli see viga? Minu arvates mitte.

Võib-olla oli meie viga see, et olime liiga malbed ega rääkinud piisavalt selgelt väärtustest, mida meie oluliseks peame. Et me ei selgitanud mängeegleid, mis on koostöö eelduseks. Aga see on ka kõik, mida ma vigadest mõeldes näen. Seega – milliseid vigu me 1990. aastatel tegime? Mu küsimus ei ole suunatud üksnes härra Sorosile, vaid kõigile arutlusringis osalejatele.

K6: Pierre Shori: Esmalt tahaksin ma nõustuda Uffe Elleman-Jenseniga ning Aleksander Smolariga: me kasutasime Helsingi protsessi väga hästi ära Nõukogude Liiduga suheldes, tõstatades inimõiguste küsimuse. Me lisasime selle klausli peaaegu igasse kahepoolsesse leppesse ning seega suutsime õõnestada seda sfääri, mida Nõukogude Liit eriti kiivalt varjas. Ning ma usun, et Helsingi protsess toetas väga tugevalt ka Solidaarsusliikumist Poolas.

Ent ma tahaksin sõna võtta ka teemal, mis puudutab Putini või Medvedevi Haagi tribunali ette saatmist. Me peame jääma selliste küsimuste kaalutamisel tõsiseks. Mida arvata sellises valguses siis George Bushist ja teistest, kes alustasid ebaseaduslikku sõda Iraagis? See oli ju märksa verisem kui sõda Georgias, ehkki need kaks pole omavahel päris võrreldavad. Me ei tohi neis küsimustes üle reageerida, sest vastasel juhul ei suuda me praegust olukorda karvavõrdki parandada.

Lõpetuseks on mul ka üks küsimus president Ilvesele. President Ilves väitis, et käimas on ideoloogiline sõda autoritaarse ja demokraatliku kapitalismi vahel. Kuhu asetaksite sellel skaalal Wall Streeti kapitalismi, mis on hävitanud miljonite inimeste elu?

K7: Olli Kivinen: Tahaksin tõstatada teema, mida täna siin veel käsitletud ei ole. See puudutab meediavabadust. Siin võib minu meelest tõmmata

Kõik arutlejad nõustusid, et Euroopa Liidu ja Venemaa suhete tõeline areng takerdub pahatihti Euroopa Liidu liigse järeleandlikkuse taha – Venemaa puhul rakendatavad tegevuskavad jäävad lühiajaliseks, mis omakorda võimaldab Moskvale nendesse kergekäeliselt suhtuda.

rööpjooni tänapäevase Venemaa ning omaaegse Jugoslaavia vahele: mõlemas riigis on televisioon ja raadio peaaegu 100% riigi kontrolli all ning seda kasutatakse täiesti ksenofoobse, väänatud tegelikkuse loomiseks. President Ahtisaari teab kindlasti, et ligi 90% serblasi ja n-ö jugoslaavlasti usub, et hoopis nemad olid (sõja)ohvrid. Samasuguseid tendentse võib näha ka praegusel Venemaal. Minu küsimus on: kui suureks ohuks te seda peate?

KASEKAMP: *President Ilves, et üks küsimus oli otseselt teile suunatud, siis ehk alustate?*

ILVES: Vahest ei olegi “autoritaarne kapitalism” päris korrektne termin ja õigem oleks öelda “kapitalistlik autoritaarsus”. Nõukogude Liit oli autoritaarne ja totalitaarne režiim, millel olid ühtlasi teatud vaated omandivormi kohta. Samas ei eelda tsensuur, inimeste kõrvaldamine ja dissidentide arresterimine, opositsiooni mahasurumine vms mingi konkreetse teooria olemasolu omandivormi osas. Kõigil võib olla õigus omandile. Seega on õigem rääkida kapitalistlikust autoritaarsusest ning see ei ole tegelikult uus nähtus. Meil on ju olemas Tšiili näide, kus autoritaarne režiim lubas vähemalt teatud ulatuses eraomandit.

SOROS: Mul on väga hea meel, et see küsimus esitati. Mul on selle suhtes kindel seisukoht. Ma olen ka aru saanud, et inimesed Läänes ei mõista, mis on valesti tehtud. Nõukogude Liit kui süsteem oli kokku kukkumas. Gorbatšov tahtis seda muuta. Ta lootis rahvusvaheliselt üldsuselt abi saada, et üleminekut teostada.

Avatud ühiskond on mitmetahulisem sotsiaalse organiseerituse süsteem kui diktaatorlus. Diktaatorlus toimib ühe plaani alusel. Avatud ühiskonnas peaks aga igäühel olema oma plaan, on vaja reegleid ja keerulisi institutsioone, mis aitaksid inimestel ja asutustel eesmärkideni jõuda ning võimaldaksid erinevate vaadete ja huvidega inimestel rahumeelselt koos elada. Suletud ühiskond ei saa kujuneda avatud ühiskonnaks ilma kõrval-

se abita. Me ei mõistnud seda. Me ei tahtnud rahaliselt ega muude abinõudega Venemaad toetada.

1989. aastal, kui ma ütlesin, et Nõukogude Liidule oleks vaja Marshalli plaani, naerdi mind välja. See oli ühel konverentsil Potsdamis, tollasel Ida-Saksamaal. Pärast Teist maailmasõda oli USA-l visioon ja poliitiline tahe, et Euroopat aidata. Vaadake selle tulemusel Saksamaa arengut demokraatliku avatud ühiskonnana.

Nõukogude Liidu kokku varisedes oli meil võimalus, aga me ei kasutanud seda. Selle asemel jätsime selle töö Rahvusvahelisele Valuutafondile, et nemad toetaksid Venemaad rahaliselt. Me ei tahtnud oma raha kasutada. Valuutafondi tegutsemine on selline, et valitsusega sõlmitakse teatud tingimustega leping. Nõukogude Liidul aga ei olnud niisugust valitsust, mis oleks suutnud neid tingimusi täita. Ta küll andis lubadusi, kuid ei suutnud neid täita. Tagajärjeks oli täielik kokkuvarisemine – sotsiaalne, majanduslik, poliitiline ja kõlbeline. Meie aga seadsime muudkui uusi tingimusi.

Mulle meenub külaskäik ühe tollase rahvusliku julgeolekunõukogu liikme juurde. Me vaidlesime selle üle, et on aeg Gorbatšovi aidata. Tema aga väitis vastu, et Venemaa toetab endiselt Kuubat ja et kui ta seda enam ei tee, võime aidata. Seega me seadsime aina uusi tingimusi, ja kui Gorbatšov kõik need lubadused täitis või vähemalt püüdis täita, siis ütlesime, et olukord on väga halvaks ja kaootiliseks muutunud ning et lootust enam ei ole. Ja me hülgasime nad. Sedasi me toimisime ja ma arvan, et sellisena meie tegusid seal tollal ka tajuti.

Samas astusime me hiljem samme NATO laienemise suunas, isegi üle oma võimete. Arvata, et NATOga liitumine tagaks Georgiale ja Ukrainale julgeoleku, on rumalus, sest artiklil 5 ei ole mingit tähendust. Ei tule kõne allagi, et Lääs läheks sõjaga kaitsma nende riikide territoriaalset terviklikkust. Mul oli vestlus president Juštšenkoga, kes väitis, et ilma NATOga ei saa nad saavutada julgeolekut. Mina küsisin vastu, et kas NATO tagab nei-

le julgeoleku. Nad ei saa saavutada julgeolekut olukorras, kus see põhineb võimusuhetel. Julgeolekust saab rääkida ainult siis, kui Venemaa kuulub rahvusvahelisesse üldsusesse, kus toimib seaduse võim. Kui me peame seaduse võimu tugevdama ja tagama, et Venemaa tahab sellesse rahvusvahelisse süsteemi kuuluda, siis see on ainus viis julgeolekut tagada.

ILVES: Ma vaidleksin kahes punktis vastu. Esiteks, kui Ukraina oleks nagu Soome, siis oleks Ukraina kohe ELis. Sest mida EL tahab? Et oleks jõukas ja heal järjel riik, mis lähtub õigusriigi põhimõtetest, mille kohustusüsteem toimib nõuetekohaselt, oleks sama korrupsioonitaseme näitaja mis Soomes... Me näeksime Ukrainat hea meelega enda kõrval Euroopa Liidu liikmena. Sama kehtib ka NATO puhul. Ma usun, et kui Ukrainal oleks tugeva demokraatliku korruga riigi maine, kui Ukraina oleks korrupsioonivaba õigusriik ja sooviks NATOga liituda, siis poleks kellelgi midagi 5. artikli kohaldusala laiendamise vastu. Tegelikult oleks see isegi lihtsam kui Soome puhul, sest Ukraina on siinsamas, aga Soome on seal kaugel eemal.

Ühtlasi tahaksin vastu vaielda väitele, et 1990. aastatel hülgas Lääs Venemaa. Kuidas seletate selles valguses teiste postkommunistlike riikide edu? 1989. aastal kuulus Eesti Vabariik NSVLi koosseisu, aga miks on Eesti nüüd maailmas 3. kohal meediavabaduse osas ning Venemaa 141. kohal?

SOROS: Eesti kuulus alati Nõukogude Liidu paremate hulka: haritud inimesed, väike riik, lisaks lühem ajaperiood Nõukogude Liidu koosseisus ja seega rohkem võimalusi omariiklust üles ehitades ajaloolisele taustale tugineda. Mul on hea meel, et Eesti ja teised riigid on hakkama saanud. Loomulikult pooldan ma Euroopa Liidu suuremat toetust teistele riikidele. Selle oleks pidanud tagama juba 1990. aastatel. Toetage nüüd Ukrainat. Aidake üles ehitada õigussüsteem ja luua demokraatia institutsioonid. Selles valdkonnas peaks Euroopa Liit palju suuremaid investeeringuid tegema, kui praegu tehakse.

Õnnetutel riikidel on pikk mälu. See asjaolu tingib Aleksander Smolari hinnangul ühtlasi Kesk- ja Ida-Euroopa riikide suhtumise kõigesse Moskvaga seonduvasse. Teisalt näitab see nende riikide erilist tunnetust ja teadmisi, mida ei tohiks käsitada puudusena.

Kahjuks ei ole Ukraina kuigivõrd võimeline seda toetust vastu võtma, seega on meil siin tegemist kahe probleemiga. Kõigepealt on Euroopa Liidu poolne probleem, sest ikka veel ei olda valmis investeerima demokraatia väärtustesse ja institutsioonidesse. Sellele võib vastandada NATO, mis on sõjaline organisatsioon. Kui soovite laiendada 5. artiklit Ukrainale ja Georgiale, on vaja investeringuid 2% SKTst relvastusele, kuid te ei soovi seda teha. Seda peetaks mõttetuks investeeringuks. Parem oleks investeerida alternatiivenergiasse kui relvastusse. Seega, NATO rada on vale tee.

ILVES: Ma selgitaksin meie seisukohta täpsemalt. Kas teate, miks Eesti toetab NATO-liikmelisuse tegevuskavade rakendamist ja mitte liikmelistust, arvestades, et see protsess võib võtta kuni 25 aastat? Asi on selles, et EL ei ole suutnud pakkuda Ukrainale mingit muud alternatiivi ning see on ainus võimalus minna riiki ja nõuda muudatusi õigussüsteemis. MAP on protsess, mille ka Eesti ise on läbi teinud, ning me teame, et see on väga tõhus vahend konkreetsete nõuete täitmise tagamiseks.

SOROS: Samas, ukrainlaste toetus NATO-liikmelisusele on mitu korda madalam kui toetus Euroopa Liiduga liitumisele!

ILVES: Probleem on selles, et EL ei võta neid vastu. Tahaksin tulla tagasi teema juurde, miks mõned asjad toimivad ja mõned mitte. Te väidate, et üheks argumendiks on Eestil lühem okupatsiooniperiood, kuid ma toon näite (ja see haakub ka president Ahtisaari omavastutuse väitega). Kümme aastat tagasi viisin ma Ukrainas läbi seminari Kutšma valitsuse aseministritele ning teemaks olid Eestis ellu viidud reformid. Eesti oli selleks ajaks juba kutsutud ELi läbirääkimistelaua taha ning küsimus oligi selles, et miks Eesti kui endise NSVLi liiduvabariigiga on algatatud liitumisprotsess ning Ukrainaga mitte.

Mina andsin ülevaate meie reformidest (valuutanõukogu süsteem, liberaliseerimine jne), ning kui olin oma ettekande lõpetanud, ütles üks aseminister, et see kõik on väga tore, aga Ukrainas ei ole võimalik sama teha, sest

Eesti on väikeriik, Ukraina aga suur. Seepeale võttis sõna teine minister, kes väitis, et suurusel pole asjaga mingit pistmist ning määravaks on hoopis okupatsiooni kestus, mis Eesti puhul oli 50 aastat, samas kui Ukraina okupatsioon kestis 70 aastat, mistõttu ajalooline mälu on erinev ja neid reforme pole võimalik teostada. Seejärel toodi veel kolmas vastuargument: eestlased on luterlased ja ukrainlased on õigeusku. Lõppkokkuvõttes kulus kogu aruteluks ettenähtud aeg vaidlusele – milles mina muide ei osalenud –, miks neid reforme ei ole võimalik Ukrainas ellu viia. Nii et ma leian, et teatava omavastutuse element on siin siiski olemas, mitte niivõrd Venemaa hülgamine Lääne poolt või õigeusk, vaid edu puhul on oma osa ka endapoolsel panusel.

SOROS: Väikeriigiks olemine siiski *on* eelis. Teil on võimalik kasutada ühtlast tulumaksusüsteemi, mis meelitab ligi investoreid. Väikeriigina on see võimalik. Saksamaal see ei õnnestuks, sest see on liiga suur riik ega suudaks piisavalt palju investoreid Eestist ja Iirimaalt ära meelitada.

ILVES: Asi ei olnud mitte niivõrd investeeringute ligitõmbamises, kui võrd etteantud tingimuste täitmisel ning korralikus maksude maksmisel.

KASEKAMP: *Hea küll, anname nüüd sõna ka teistele arutlusringis osalejatele viimasteks kokkuvõtvateks märkusteks. Kadri?*

LIIK: Kommenteeriksin veidi Uffe tõstatatud küsimust, kuigi tegelikult vastas ta sellele juba ise. Mina usun, et suhetes Venemaaga valitsesid 1990. aastatel kahekordsed standardid. Venemaa kohta käivad nõuded olid leebemad kui teiste riikide kohta käivad standardid, mitte vastupidi. See oli ka suurim viga.

Vaadakem kas või 1993. aasta parlamendivalimiskriisi, 1994. ja 1999. aastal alanud Tšetšeenia sõdu. Need aktsioonid oleksid igal muu riigi puhul teravalt hukka mõistetud. Venemaa sai seda kõike aga teha, lisaks veel võeti ta erinevate rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks (sh Euroopa

Nõukogusse) ning G8sse. Seda muidugi lootuses, et Venemaa oma käitumist parandab. See strateegia ei läinud aga läbi.

Me ei saa süüdistada Venemaad selles, et ta arvas, nagu oleks demokraatlik riigikord kasulik pigem lääneriikidele kui Venemaale endale. Venemaa matkis demokraatiat, et Rahvusvahelisest Valuutafondist miljoneid dollareid välja pinnida. Venelased on petmises muutunud väga osavaks.

Mina süüdistan selles Boriss Jeltsinit. Ta ei kasutanud ära endale ajaloo antud võimalust. Tal oli võimalus anda Venemaale uus identiteet, kuid ta ei teinud seda. Jeltsin oli visa poliitiline võitleja, kes ei teadnud samas, mille eest võidelda. Selle kohta on ta ka ise arvamust avaldanud, mida võib lugeda tema raamatust. Seega leian ma, et need olid venelased, kes "kaotasid" Venemaa, ja mitte lääneriigid.

Arvan, et Ida-Euroopa on suhtunud Venemaasse kui võrdväärse partnerisse. Seetõttu on Venemaa pälvinud Ida-Euroopalt ka kriitikat. Moskva arvas, et see on seoses negatiivsete mälestustega. Aga mitte ainult. Põhjus oli selles, et viisime läbi reforme, mida Venemaa ei teinud. Toon teile võrdluseks väga lihtsa näite. Üks inimene tõuseb hommikul vara üles, läheb trenni ja seejärel tööle. Teine inimene tõuseb üles keskpäeval ja sirutab käe uue õllepudeli järele.

Samas olen nõus George Sorosiga, et inimeste eest tuleks üleüldiselt rohkem hoolitseda. Me elame vaid üks kord ning ei saa valida, kus ja millal. Räägiksin teile 1990. aastate Tšukotkast ja inimestest, kes seal elasid. Ma ei kadesta neid. 1999. aastal käis seal üks oligarh, kes oli nähtust väga vapustatud ja ütles, et isegi surm on parem sealsete inimeste elust. Inimesed elavad seal vaid sellepärast, et neil pole raha lennukipileti ostmiseks, et sealt ära kolida! Ka korterite müügist ei saaks nad selleks piisavalt raha.

Tulemusi me näeme ise. Lapsed kasvavad üles õhkkonnas, kus juuakse, kus on koduvägivald, inimesed tapavad teisi ämbri kartulite pärast. Sellis-

test lastest saavad väga küünilised täiskasvanud. See seletab ka tuhandete liitumist selliste noorteliikumistega nagu Naši. Ükskõik kas nad liituvad nendega selleks, et väljendada oma ksenofoobset maailmavaadet, või lihtsalt pragmaatilisest vajadusest. Muret tekitab see mõlemal juhul. Noored peaksid olema idealistlikud ja liberaalse maailmavaatega, aga Venemaal nad seda ei ole. Usun, et põhjuseks on 1990. aastate majandusprobleemid nagu ka “elutõed”, mille kehtivust nad kõrvalt on näinud.

Seega ma usun, et Marshalli abiplaan olnuks hea mõte. Küsimus on aga selles, kuidas seda oleks pidanud ellu viima. Toetused ja abirahad, mida Venemaale eraldatakse, ei lähe mitte inimestele, vaid valitsusele ja oligarhidele. Ainsaks variandiks oleks olnud see, kui Lääs oleks Venemaal võimu enda kätte haaranud. Venemaa ei oleks seda aga mitte mingil juhul aktsepteerinud.

Venemaa ei hooli oma kodanikest. Seda on võimalik näha kas või sellest, kuidas venelased suhtuvad välismaalastesse. Neid koheldakse paremini kui venelasi endid. Isegi Eesti venelasi. Kui nad küsivad hotellituba vene keeles, siis suhtutakse neisse lugupidamatult. Kui nad näitavad ette Eesti passi, muutub toon sekundipealt! Arvan, et see on sügaval nende kultuuris ja mõttemallis. Seega oleks Venemaa abistamine 1990. aastatel läinud tugevasti vastuollu nende olemusega. Kokkuvõttes arvan ma endiselt, et nende abistamine oleks olnud vajalik, ehkki ma ei näe, kuidas see oleks saanud võimalikuks.

KASEKAMP: *Kadri, sul on täiesti õigus. Me ei saa valida oma aega ning sellega tuleb meil tänane foorum ka lõpetada. Oli väga paeluv arutelu ning ma tänan kõiki arutlusringis osalejaid. Avatud Eesti Fond tänab Euroopa Välissuhete Nõukogu, kes selle ürituse toimumisele samuti kaasa aitas, ning ka publikut küsimuste eest!*

OSALEJAD

Martti Ahtisaari, *Euroopa Välissuhete Nõukogu kaasesimees, organisatsiooni Crisis Management Initiative esimees, Soome Vabariigi president aastatel 1994–2000, 2008. aasta Nobeli rahupreemia laureaat. Enne presidendiks saamist töötas mitmes ametis Soome välisministeeriumis ning esindas muu hulgas ÜROd Namiibias ja Jugoslaavias. Pärast presidendiametist lahkumist asutas ta valitsusvälise ühenduse kriiside haldamiseks. 2005. aasta novembris määrati Martti Ahtisaari ÜRO peasekretäri erisaadikuks Kosovo staatuse otsustamise protsessis.*

Toomas Hendrik Ilves, *Eesti Vabariigi president. Oli Euroopa Parlamendi liige aastatel 2004–2006 ning Riigikogu liige aastatel 2002–2004. Olnud ka Eesti Vabariigi välisminister ning suursaadik Ameerika Ühendriikides, Kanadas ja Mehhikos. Aastatel 1984–1993 töötas analüütiku ja teadurina Raadio Vaba Euroopa juures ning oli ka Raadio Vaba Euroopa eesti toimetuse juhataja Münchenis. Enne seda oli Toomas Hendrik Ilves eesti keele ja kirjanduse lektor Simon Fraseri Ülikooli juures Vancouveris.*

Andres Kasekamp, *Eesti Välispoliitika Instituudi direktor, Balti poliitika professor Tartu Ülikooli riigiteaduste instituudi juures. On olnud ka Avatud Eesti Fondi nõukogu esimees aastatel 2004–2008. Tema uurimisvaldkondade hulka kuuluvad paremäärmuslus, Balti riikide ajalugu, Euroopa Liidu ühine välispoliitika jm.*

Kadri Liik, *Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse juhataja, mida ta asus juhtima 2006. aastal, kohe pärast selle loomist. Eelnevalt töötas Kadri Liik kuukirja Diplomaatia toimetajana, mis praegu ilmub kaitseuringute keskuse väljaandena. Aastatel 2002–2004 Postimehe välispoliitika toimetaja ning enne seda Postimehe ja BNSi Moskva korrespondent.*

Aleksander Smolar, *Stefan Bátori Fondi nõukogu esimees, Euroopa Välissuhete Nõukogu liige. Politoloog ja kommentaator, töötanud ka Poola en-*

Aruteludes vaadati tulevikku lootusrikkalt. Euroopa Liidu ja Venemaa suhete paranemise eelduseks on vastastikune mõistmine ja ühiseväärtuste edendamine, kus vastutuse võtmisel on Venemaal tõenäoliselt suurem roll.

diste peaministrite Tadeusz Mazowiecki (1989–1990) ja Hanna Suchocka (1992–1993) välispoliitikanõunikuna.

George Soros, Avatud Ühiskonna Instituudi esimees, Euroopa Välissuhete Nõukogu liige. Sorosi Fondi esimees ning Avatud Ühiskonna Instituudi asutaja, tegelnud filantroopiaga alates 1979. aastast. Loonud 50 riigis tegutseva filantroopiaorganisatsioonide võrgustiku, mille eesmärgiks on edendada demokraatia ja avatud ühiskonna väärtusi. George Soros on üheksa raamatu autor.

